

Hur läser år 8-eleverna i Stockholm?

av professor *Karin Taube*
(Språka loss 2003)

Som ett led i Stockholms skolors arbete med att utvärdera undervisningen har Högskolan i Kalmar genomfört en kartläggning av läsförmågan hos samtliga elever i år 8 i Stockholm år 1997, 1998, 1999 och 2000.

Syftet med undersökningen var att

- Ge skolornas beslutsfattare information om elevernas läsförmåga
- Utvärdera hur långt Stockholms elever i år 8 har nått på väg mot skolans mål att sträva mot
- Ge lärarna kompletterande information om de egna elevernas prestationer i läsning
- Ge vägledning för central resursfördelning

Undersökningens uppläggning öppnade dessutom för möjligheter att ställa ett antal bakgrundsfaktorer i relation till det erhållna resultatet. I enkäter till elever och lärare kartlades faktorer såsom: elevernas hemspråk, läsning på fritiden, antal böcker i hemmet, självskattning av läsförmågan samt lärarnas undervisningsmetoder och uppfattningar om den egna undervisningsgruppen.

Datainsamlingarna ägde rum i mars månad varje år och var obligatorisk för alla skolor utom för de fristående skolorna. Dessa skolor fick delta om de så önskade. Lärarna i svenska genomförde undersökningen i sina respektive undervisningsgrupper och kunde, om de ville, själva rätta elevernas läsprov med hjälp av facit. Allt material sändes därefter till Högskolan i Kalmar för registrering och analys.

Genomförande

Ett mycket stort antal elever (21 392) deltog i datainsamlingarna. Nedanstående tabell visar hur stor andel av dessa som hade erhållit olika former av språkundervisning avsedd för elever med en icke helt svensk bakgrund.

Tabell 1 Andel av deltagande elever som hade erhållit olika former av språkundervisning avsedd för elever med en icke helt svensk bakgrund.

År	Andel (%) elever med annat hemspråk/modersmål än svenska	Andel (%) elever som erhållit hemspråksundervisning/undervisning på annat modersmål än svenska	Andel (%) elever som erhållit undervisning i svenska som andra språk	Totalt antal deltagande elever
1997	22,3	8,7	8,7	4 734

1998	20,6	8,4	8,5	5 159
1999	22,5	8,8	8,4	5 400
2000	22,2	8,2	8,7	6 099

Elevernas läsförmåga mättes med hjälp av ett provmaterial som utarbetats och använts inom en internationell läskunnighetsundersökning 1991 (IEA: Reading Literacy). IEA står för International Association for the Evaluation of Educational Achievement vilket fritt översatt betyder Internationell sammanslutning för utvärdering av skolprestationer. Den syftar till att ge politiska beslutsfattare, skolfolk och allmänhet korrekt information om kunskapsnivån i olika länder. Under läsåret 1990/91 samlade IEA in uppgifter om läsförmågan hos 9-åringar och 14-åringar i ca 30 länder. Syftet med projektet var att mäta läskunnigheten i varje land och att på ett systematiskt sätt studera hur läsfärdigheterna inom de olika skolsystemen hängde samman med skolförhållanden, läroplaner, undervisning, lärare samt kulturella och ekonomiska faktorer. I Sverige deltog ca 3 500 elever från år 8. Dessa placerade sig på tredje plats efter eleverna i Finland och Frankrike. Inom läskunnighetsundersökningen användes samma texter och uppgifter i alla länder. Texterna med tillhörande uppgifter var noggrant översatta, bearbetade och utprovade. Totalt fanns det 89 uppgifter för 14-åringar. Inom de här aktuella datainsamlingarna i Stockholm år 1997-2000 användes endast 40 av uppgifterna från IEA:s Läskunnighetsundersökning. Dessa följde efter 9 texter med olika karaktär: 3 skönlitterära texter, 2 sakprosatexter samt 4 texter av typen informationsmaterial dvs icke-löpande texter. Det bedömdes att dessa 9 texter med tillhörande 40 uppgifter skulle räcka för att få en bild av läsnivån. En mer omfattande mätning kunde även uppfattas som alltför tidskrävande och arbetsbelastande av de lärare som skulle genomföra undersökningen med sina elever.

Huvudresultat

Elevernas resultat redovisas i tabell 2.

Tabell 2. Elevernas medelvärde och standardavvikelse på läsförståelseprovet

År	Medelvärde på läsförståelseprovet (max=40 poäng)			Standardavvikelsen		
	Elever med svenska som modersmål	Elever med annat modersmål än svenska	Samtliga elever	Elever med svenska som modersmål	Elever med annat modersmål än svenska	Samtliga elever
1997	31,3	26,2	30,1	6,0	7,7	6,8
1998	31,2	26,6	30,2	5,9	7,4	6,5
1999	31,7	26,6	30,5	5,7	7,3	6,5
2000	31,1	26,1	29,9	6,1	7,5	6,8
IEA 1991 i			29,9			

Sverige						
---------	--	--	--	--	--	--

Det mest slående med resultatet är hur lika det är vid alla fyra åren. Medelvärdet ligger på drygt 31 poäng för eleverna med svenska som modersmål, drygt 30 för samtliga elever och på cirka 26,5 för eleverna med annat modersmål än svenska. Detta skall jämföras med medelvärdet på exakt samma prov 1991 (29,9 poäng) och då för ett representativt urval av elever från hela Sverige. Medelvärdet för samtliga elever i Stockholm ligger alla fyra åren på ungefär samma nivå som för ett representativt urval av elever från hela Sverige gjorde 1991. Spridningen (standardavvikelsen) är som väntat störst bland gruppen elever med annat modersmål än svenska.

I nedanstående tabell visas skillnaderna mellan flickors och pojkars resultat.

Tabell 3. Flickors och pojkars medelvärde och standardavvikelse på läsförståelseprovet

År	Medelvärde på läsförståelseprovet (max=40 poäng)		Standardavvikelsen	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1997	30,5	29,7	6,6	6,9
1998	30,6	29,9	6,4	6,6
1999	31,1	29,9	6,2	6,7
2000	30,3	29,5	6,7	6,9

Flickorna visar som väntat utifrån många liknande undersökningar bättre resultat än pojkarna varje år även om skillnaderna är ganska små. Vidare är spridningen större bland pojkarna än bland flickorna.

Sammanfattande diskussion

Stockholmseleverna visade genom att korrekt lösa ca 30 av 40 möjliga uppgifter att de klarade att läsa och förstå det mesta av 9 texter med olika karaktär och längd. År 8-eleverna i Stockholm har en mycket god genomsnittlig läsförståelse även sett i ett internationellt perspektiv. Detta sagt med utgångspunkt från det faktum att de presterar lika bra som ett representativt urval av elever från hela Sverige gjorde 1991 i en stor internationell undersökning där svenska år 8-elever placerade sig på tredje plats bland elever från ca 30 länder. Det är viktigt att påpeka att andelen elever med annat modersmål än svenska i hela Sverige 1991 var endast ca 10 procent medan motsvarande grupp i Stockholm utgjorde mellan 20,6 och 22,5 procent under åren 1997-2000. Under denna period presterade alltså Stockholmseleverna på ungefär samma nivå som ett representativt urval av elever från hela Sverige gjorde 1991 trots en betydligt högre andel elever med annat hemspråk än svenska. Även om medelprestationsnivån var hög bland Stockholmseleverna fanns det även elever som läste mindre bra. Detta är viktigt att komma ihåg. Upplevelsen av att läsa sämre än de andra blir förmodligen ännu plågsammare i en miljö där de flesta klarar sina läsuppgifter bra. De elever som har svårigheter bör få den hjälp de behöver i tid innan känslan av vanmakt och underlägsenhet förhindrar alla motivation för att komma till rätta med läsproblemen.

Som väntat visade det sig vara svårare för gruppen elever med annat modersmål att läsa och förstå svenska än för eleverna med helt svensk bakgrund. Skillnaden inom gruppen elever med utländsk bakgrund var dock stora. Detta har även visats i Ulf Fredrikssons doktorsavhandling (2002) där undersökningsspersonerna utgjordes av elever i år 3 i Stockholm under åren 1993-1999. Han visar att läsförståelsen varierar väldigt mycket mellan elever med utländsk bakgrund som har olika modersmål. Tysk-, engelsk- polsk-, finsk- och italiensktalande elever tycks ha lätt för att lära sig läsa och förstå svenska medan elever som talar t ex somaliska har stora svårigheter. Skälen till dessa skillnader kan vara många. Eleverna och deras föräldrar har kommit till Sverige av många olika skäl. Situationen för flyktingar och människor som flyttar hit av arbetsmarknadsskäl är mycket olika. Eleverna med annat modersmål än svenska skiljer sig också inbördes med avseende på språklig och kulturell bakgrund.

Vidare har dessa elever mycket varierande social bakgrund. Många undersökningar har pekat på sambandet mellan social bakgrund och prestationer i skolan. Senast i raden är den OECD-undersökning som går under namnet Program for International Student Assessment (PISA) vars resultat presenterades 2001. Där framgår dock att sambandet mellan social bakgrund och elevprestationer är mindre tydligt i Sverige än i genomsnittlandet inom OECD. Större kunskap om situationen för elever med annat modersmål än svenska med olika språklig, kulturell och social bakgrund behövs i skolan. Detta för att kunna stödja dessa elevers utveckling av förmåga att läsa och förstå svenska och därmed deras prestationer i skolan. Detta med syfte att ge dem samma möjligheter till fortsatt utbildning och arbete som de elever som har svenska som modersmål.

Undersökningen i Stockholm visade varje år prestationsskillnader mellan flickors och pojkars resultat till flickornas fördel. Ett resultat helt i överensstämmelse med IEA-undersökningen 1991 (Wagemaker, 1996) och med PISA-undersökningen år 2000 (OECD, 2001). I PISA-undersökningen framkom dessutom att könsskillnaderna med avseende på läsprestationer är speciellt stora i vissa länder däribland de nordiska länderna (utom i Danmark) och Nya Zeeland. En kommande nordisk rapport med ett nordiskt perspektiv på PISA-resultaten behandlar vissa teman mer noggrant bl a just skillnaderna mellan flickors och pojkars prestationer (Roe & Taube, 2003). Det kan spekuleras i olika orsaker till dessa skillnader. Jakobsson (2000) menar att i stort så värderas språk och relaterade aktiviteter högre av flickor än av pojkar. Olika ämnen talar till flickor och pojkar på olika sätt. Engagemanget antas bli mindre i ämnen som tillskrivs det motsatta könet (Jakobsson, 2000). Ytterligare en orsak är uppenbar, de flesta undersökningar på området har visat att flickorna läser böcker oftare än pojkarna. Hur får man då pojkarna att ändra sina läsvanor?? Även detta har man spekulerat kring och man har pekat på ett alltför kvinnligt innehåll i många av de böcker som introduceras i skolan. Om det är så, kanske det är dags att diskutera hur detta skall förändras så att pojkarna kan känna att böckernas innehåll berör och engagerar dem i högre utsträckning.

Sammanfattningsvis konstateras att den genomsnittliga läsförmågan bland år 8-elever i Stockholm 1997-2000 var god sett även i ett internationellt perspektiv. I glädjen över ett gott genomsnittligt resultat är det lätt att glömma bort de svaga läsarna vars situation kanske t o m upplevs som mer påfrestande i Sverige där de flesta eleverna läser bra eftersom kontrasten sett i ljuset av den stora massan blir så påtaglig. Elever med ett annat modersmål presterar något sämre som grupp betraktad än elever med svenska som modersmål. Något annat vore mycket förvånande. Men eleverna med annat modersmål än svenska utgör en mycket heterogen grupp med olika behov av hjälp och stöd i sin språkliga utveckling. Ett faktum som lätt glöms bort i debatten där alla elever med utländsk härkomst ofta betraktas som en homogen grupp.

Slutligen behövs krafttag inte bara i Sverige utan i större delen av Norden om inte pojkarna skall halka efter ännu mer i läsning. Ett införande av böcker med ett innehåll som lockar och berör pojkar i högre utsträckning bör upp på morgondagens agenda!

Referenser

Fredriksson, U. (2002). Reading Skills among Students of Immigrant Origin in Stockholm. Doctoral dissertation. Stockholm: Stockholm Univ Inst of International Education

Jakobsson, A.-K. (2000). Ett könsperspektiv på motivation och inlärning. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.

OECD, (2001). Knowledge and skills for life - First results from PISA 2000. Paris: OECD Publications.

Roe, A. & Taube, K. Reading achievement and gender differences in Roe, A. & Linnakylä P. (Eds.) Nordic Light Differences and similarities between the Nordic countries in PISA. Oslo: Univ of Oslo (under tryckning).

Wagemaker, H. (Ed.) (1996). Are girls better readers? Gender differences in Reading Literacy in 32 Countries. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

www.fungerandemedier.se